

LSU har funnit sin form/3

**DBT fick bukt
med kaos
och ångest/14**

**Novellen "Vit jul"
tog priset i SiS
skrivartävling/12**

**Alve brinner
för musiken/10**

AdressSiStone
Box 16363
103 26 Stockholm**Telefon**

08-453 40 00

Telefax

08-453 40 50

E-post

sistone@stat-inst.se

Besöksadress

Drottninggatan 29

Webbadress

www.stat-inst.se

ChefredaktörBirgitta Hedman-Lindgren
08-453 40 11**Medarbetare i detta nummer**

Ulla-Carin Ekblom, Lena Garnold, Paul Jackson, Cecilia Mellberg, Jacek Paszkowski (praktikant), Diana Reybekiel, Ann-Sofi Rosenkvist, Jessica Rydén, Susanne Sawander, Torbjörn Tenfält

Ansvarig utgivare

Ewa Persson Göransson

Layout

Lotta Hedeby

Omslagsbild

Lena Garnold

TryckIntellecta Tryckindustri,
Solna 2007**ISSN**

1400-2876

Att satsa är att ta ansvar

Barnets ställning som en fullvärdig medborgare, med särskilda behov och betingelser, är djupt rotad i vårt land. Vi har haft en barnavårdslagstiftning med sociala förtecken i över hundra år. Det råder samsyn om barns och ungas behov.

**Ewa Persson
Göransson**
Generaldirektör

Påföljden sluten ungdomsvård, LSU, kom 1999. SiS fick då ansvaret att verkställa frihetsstraff för barn under 18 år som dömts för grova brott. Uppdraget var att kombinera samhällets markering, själva straffet, med omfattande behandlingsinsatser för att nå bästa möjliga resultat. Det var helt i linje med FN:s barnperspektiv.

Ibland ropas det på hårdare tag mot ungdomsbrottslingar. LSU är hårda tag. När domen verkställs innebär den inte bara ett frihetsberövande och en inlåsning för lång tid. Den innebär också strukturerad behandling. Institutionernas höga personaltäthet innebär påverkan under i stort sett dygnets alla vakna timmar vilket alla inte ser som angenämt.

När vi satsar resurser på en anpassning av de barn och ungdomar som dömts för grova brott visar samhället sitt mogna ansvar. Ungdomshemmens kompetens kring ungdomar med svåra problem tas till vara. Vill man hålla sig till ett strikt ekonomiskt resonemang så är bra LSU-insatser en ren investering i framtiden.

Vi vet att ungdomsbrottslingar är en svår grupp att behandla. Forskare världen över påvisar ganska klena resultat även om mycket har hänt. Ett område som måste utvecklas i Sverige är samverkan mellan alla offentliga instanser.

Ofta hör man att förberedelserna för frigivning börjar dag ett. Vill vi nå resultat måste vi tänka just så. Viljan och vikten av att samarbeta ser vi redan på andra håll inom SiS. Jag tänker på LVM där vårdkedjeprojektet och Ett kontrakt för livet innebär en strukturerad samverkan kring missbrukare. Vi ser det också mycket tydligt i MVG-projektet där kommunala instanser och SiS institutioner tillsammans och aktivt utvecklar sina insatser i ett längre perspektiv, också för tiden efter institutionen.

Inom SiS LSU-verksamhet har vi säkerhet, behandling och framtiden i fokus. Låt oss nu fördjupa samverkan med kommunerna. Men det behövs också en lagstadgad eftervård. Det ger resultat och är en investering för framtiden.

[INNEHÅLL]

- 3 **LSU har funnit sin form:**
- 4 Behandlingen
- 6 Skolan
- 8 Framtiden
- 10 **Musikens makt**
- 12 **SiS skrivartävling 2007: Vinnarbidraget**
- 14 **DBT skapar trygghet på Björkbacken**
- 16 Redo att möta världen
- 20 SiS-institution MTFC-certifierad
- 23 Debatt: Vi måste vårda – inte bara vakta!

Plus och minus. Mycket har hänt med behandling, programverksamhet och skolverksamhet inom den slutna ungdomsvården. Problembarnet är eftervården, den nuvarande modellen måste fungera bättre.

Foto: Lena Garnold

Vi tar tempen på LSU

Hur står det till med den slutna ungdomsvården, LSU? Påföljden som infördes 1999 och som i snitt ett knappt hundratal ungdomar döms till varje år.

Frågan har flera svar.

När det gäller programverksamhet och behandling har mycket hänt sedan starten. Skolan fungerar också allt bättre. Men det fortsatta stödet efter avtjänat straff är fortfarande ett problem, något som förstås påverkar vårdens resultat.

SiStone har gjort nedslag i en påföljd i ständig utveckling, och dessutom mött en generaldirektör och en justitieminister som är helt överens. Nu krävs en lagstadgad eftervård.

PÅFÖLJDEN

När sluten ungdomsvård kom till som ett bättre alternativ än fängelse för ungdomar i åldern 15-17 år som begått grova brott, blev det snart en fråga som dominerade: Hur kombinera straff och behandling? Kan man vara "plit" och behandlingsassistent på en gång?

Det kan man. På SiS institutioner har år av utveckling lett till att de dömda ungdomarna nu tar del av samma programverksamhet och behandling som de som omhändertagits enligt LVU. På vissa håll (se artikeln om Fagareds ungdomshem här intill) finns dessutom särskilda program framtagna just för LSU-dömda ungdomar. Ofta är dock gradskillnaden mellan problemen små, lagrummet är det som framför allt skiljer ungdomarna åt. Det är till exempel därför psykologen Julie Richter på Bärby ungdomshem behandlar de unga sexuella förövarna på samma framgångsrika sätt. Läs mer om henne längre fram.

Frågan om de dubbla rollerna har i mycket besvarats. En annan fråga är mer brännande aktuell: Vad ska hända med ungdomarna när de avtjänat sina straff. Vad spelar en aldrig så bra behandling för roll om den bara följs av "tack och hej" och en resa hem till samma destruktiva liv och kamrater?

I SiS årsredovisning för 2006 kan man läsa att 84 ungdomar, varav två flickor, togs in för sluten ungdomsvård i fjol, och att den genomsnittliga strafftiden var drygt nio månader. Nästan alla ungdomar var dömda för brott med våldsinslag, och antalet intagna som dömts för sexualbrott var betydligt fler än året innan. Då dömdes sex pojkar för sexualbrott, mot 18 pojkar ett år senare.

Trots att ungdomarna är hårt belastade är det lätt att se att mycket hänt. Skolan inom LSU har blivit bättre, även om en del återstår att göra. Fler unga än tidigare får hjälp med sin psykiska ohälsa och i fjol hade tre fjärdedelar av ungdomarna en socialsekreterare med i behandlingsplaneringen.

BEHANDLINGEN

På Fagareds ungdomshem i Lindome finns numera en unik behandlingsmodell för LSU-dömda pojkar. Den har man tagit fram genom att kombinera kunskap från forskning med egen erfarenhet. Något som fungerar, enligt psykologen Eva da Silva som leder behandlingsarbetet på institutionen.

– Modellen gör det enkelt för både personal och ungdomar att verkligen fokusera på de problem man ska jobba med, säger hon.

När sluten ungdomsvård infördes 1999 fanns få evidensbaserade behandlingsprogram för antisociala ungdomar, och nästan inga för ungdomar på institution. Dessutom var de flesta program anpassade till amerikanska förhållanden. Lösningen blev att utgå från kognitiv metodik – som man redan då visste hade stöd i forskning – och successivt arbeta fram egna program.

– Vi prövade först att utbilda hela personalgrup-

Dubbla roller. Innanför stängsel, grindar, taggtråd och lås ska ungdomar som dömts till sluten ungdomsvård få vård och behandling. Foto: Ann-Sofi Rosenkvist

Ändå räcker det inte. Ska resultaten för sluten ungdomsvård bli bra krävs en trygg fortsättning ute i samhället. Enligt SiS årsredovisning saknade mer än en tredjedel av ungdomarna planerade behandlingsinsatser efter sin frigivning, något som betecknas som "oacceptabelt".

Birgitta Hedman-Lindgren

Fotnot: Läs också debattartikeln på sidan 23.

Eva da Silva

pen i kognitivt förhållningssätt, berättar Eva da Silva, men det var inte tillräckligt effektivt. I stället började jag omsätta strukturen från kognitiv terapi i individuella behandlingsprogram.

Eva da Silvas erfarenheter gjorde att hon var skeptisk till behandling i grupp, en uppfattning som nu bekräftats genom forskning:

– I en grupp kan ungdomarna smitta varandra med ett negativt beteende. Dessutom får inte varje elev den uppmärksamhet han eller hon behöver.

Under åren har man på Fagared arbetat fram fyra separata behandlingsprogram för bland annat kriminalitet och ilskekontroll. Metoder utifrån har prövats, förändrats och successivt ersatts av egna verktyg. En ledstjärna har varit att övningar och exempel ska vara konkreta och jordnära.

– Ungdomar – inte minst de med neuropsykiatriska problem – har nämligen svårt att generalisera, konstaterar Eva da Silva.

[FAKTA]

Fagareds behandlingsmodell innehåller flera program som alla har en gemensam struktur baserad på kognitiv metodik, men där varje program tar upp ett specifikt problemområde, som kriminalitet, droger och ilskekontroll. Därutöver finns "Programmet om mig själv" som lär ungdomarna grunderna i metodiken och fungerar som en utgångspunkt.

Varje program inleds med att den unge får ge en subjektiv beskrivning av sina problem, och därför kartlägger man vilka situationer, känslor och tankar som triggar vissa beteenden. Övningarna är sedan inriktade på att hitta alternativa sätt att tänka och agera. Programmen innehåller även mycket information, om till exempel vad som händer i kroppen när man blir arg eller om hur olika droger påverkar hjärnan. Behandlingen ges individuellt genom olika övningar där ungdomar och behandlare samtalar, skriver och ritar.

Att behandlingen fungerar väl beror också på att samtliga program följer samma struktur och har liknande verktyg för problemlösning, förklarar hon:

– Det gör det lätt för ungdomarna att ta till sig hela vårt behandlingspaket så fort de lärt sig "tänket" i ett program.

På avdelningen Garanten på Bärby ungdomshem utanför Uppsala finns sju platser för sexuella förövare. Ungefär hälften är avsedda för pojkar som dömts till slutna ungdomsvård för sina brott. Här arbetar Julie Richter, som en av två psykologer, med att kartlägga pojkarna och deras behov och hitta en behandling som fungerar.

Resultaten hittills är bra. Än så länge har ingen pojke återfallit i sexuella övergrepp, men Julie Richter är ändå orolig. Visserligen har pojkarna dömts till påföljden, men utan socialtjänstens engagemang tar samhället stora risker, anser hon. Alldeles för många pojkar lämnar Garanten innan behandlingen är klar och utan en bra fortsättning hemma. Det spelar ingen roll att behandlarna gjort klart att det kanske behövs ett LVU efter avtjänad påföljd.

– Vi har en pojke som bara varit i Sverige i fyra år, som inte kan stå emot gruppträck och som varit inblandad i en gruppvåldtäkt. Han har svårt med språket och med att hitta vänner och hänger ihop med ungdomar som inte är bra för honom. Den här pojken har åtta månaders LSU, och tre månader har redan gått åt till utredning.

–Nu, när vi börjar behandlingen, har vi sagt till socialtjänsten att vi behöver ha honom kvar längre än fem månader, men vi får svaret att "Nej, det kommer inte att hända". Den här pojken kommer att begå nya brott. Det kan vi vara övertygade om.

Julie Richter berättar att majoriteten av de LSU-dömda pojkarna som hamnar på Garanten har påföljder på ett år eller mindre. De har ofta en mer omfattande kriminalitet än de pojkarna som LVU-

” Kommer en behandlingsansvarig inte på kontinuerlig handledning får han eller hon inte fortsätta att arbeta med programmen.

Eva da Silva betonar att det inte bara krävs väl utarbetade behandlingsprogram för att en institutionsbehandling ska ge goda resultat. Att programmen är strukturerade med tydliga frågor och uppgifter betyder inte att vem som helst kan hålla i behandlingen. Det är viktigt att behandlaren kan ta hand om det som eleven berättar och vet hur man leder samtalet vidare. Annars riskerar metoden att reduceras till en slags mekanisk fråga-svarverksamhet.

Programmen på Fagared får därför endast utföras av personal som genomgått en grundutbildning om minst en och en halv termins högskolestudier i kognitivt behandlingsarbete. Regelbunden handledning är obligatorisk.

– Kommer en behandlingsansvarig inte på kontinuerlig handledning får han eller hon inte fortsätta att arbeta med programmen, säger Eva da Silva. Där är jag stenhård.

Jessica Rydén

www.stat-inst.se

Besök Fagareds hemsida.

Stora risker. Julie Richter, psykolog på Bärby ungdomshem, oroar sig över att pojkarna skrivs ut innan behandlingen är klar. Foto: Ann-Sofi Rosenkvist

placerats, men får alltså mer sällan genomgå en fullständig behandling.

– Skillnaden i intresse hos socialtjänsten är jättestor. Har man tagit beslut om ett LVU och placerat på särskilt ungdomshem så har man tagit ställning. Då vet man vad man vill.

Alla pojkarna som kommer till Garanten genomgår riskbedömningar och en omfattande utredning. Den består av en självbeskrivande del som under-

” Vad vi redan ser är att de ärenden som vi avslutar i förtid, det är de pojkarna som återfaller i brott.

söker nio personlighetsaspekter och går in på pojkarnas sexuella kunskapsnivå, och deras syn på, och kognitiva förvrängningar kring, bland annat offren, kvinnor och våld. Utredningen består också av en del som beskriver omgivningens syn på pojkarna. Sammantagna ger detta en bra bas för planeringen av behandlingen. På Garanten deltar pojkarna i familje- och nätverksarbete och i samlingsgrupper om sex- och samlevnad, och varje vecka har de även ART-utbildning och enskild terapi. Behandlingen är individuellt utformad. Det finns inga färdiga moduler eller schablonlösningar att ta till, pojkarnas behov styr allt.

– Vi har tittat på väldigt mycket forskning innan vi kom fram till den här behandlingsmodellen och jag törs nog säga att den fungerar, även om vi inte har några bevis för det än. Vad vi redan ser är att de ärenden som vi avslutar i förtid, det är de pojkarna

som återfaller i brott. Än så länge inte i sexbrott, utan hittills i annan kriminalitet.

Trots allt finns det ungdomar som får genomgå hela Garantens behandling, och då kan det hända saker, berättar Julie Richter. Hon tar två exempel. Dels pojken som dömdes till ett och ett halvt år, som har adhd och som till en början tillbringade all tid i sängen under täcket. I dag går han i skolan på heltid, har på eget initiativ läst författaren Katarina Wennstams båda böcker om våldtäkt och har kommit till Julie Richter för att berätta vad han lärt sig. En solskenshistoria som kommer att sluta bra, det är hon övertygad om.

Den andra pojken fick på Garanten en chans att hitta orsaker till sitt handlande. Han var dömd till två år och tre månader för ett mycket allvarligt brott. Behandlingen försvårades av att han hade svårt att kännas vid det grova våldet han utsatt sitt offer för. Det gick inte ihop med hans självbild.

– Men när jag varit sjuk i några veckor och kom tillbaka ville han träffa mig med en gång. Han berättade att han drömt om sin styvmor som misshandlat honom mycket under många år och nu såg han kopplingen. Sådana saker kommer upp när pojkarna får lugn och ro, berättar Julie Richter.

Birgitta Hedman-Lindgren

SKOLAN

På avdelningarna Lill-Aspen och Stor-Aspen är säkerheten maximal. Utanför de två avdelningarna finns dubbla stängsel krönta med rakbladsvass taggtråd i stora rullar, och gallergrindarna med sina kodlås och telefoner för tankarna till välbevakade anstalter för vuxna.

Men innanför väggarna på det röda huset finns bara tonårspojkar. Och en mycket väl fungerande skola.

– Sätter du ett sådant prov till hänger det på gårdsgården vad vi ska sätta. Det blir VG eller MVG!

Anpassad skola. På Lill-Aspens skola finns Mikael Johnsson, en lärare som ger de dömda pojkarna en chans att reparera en trasig skolgång.

Foto: Ann-Sofi Rosenkvist

Läraren Mikael Johnsson tittar nöjt på pojken som sitter i tevesoffan och som belåtet svarar med tummen upp.

– Han gjorde ett matteprov igår. Det gick bra. Kul.

Pojken i soffan och resten av Mikael Johnssons elever är dömda till slutna ungdomsvård och har placerats på Sundbo ungdomshem i Fagersta. Mer låst än på "Asparna" kan det knappast bli inom SiS, men de flesta LSU-dömda går så småningom vidare till mer öppna avdelningar i ungdomshemets egen vårdkedja. Under förutsättning att de sköter sig.

På Lill-Aspen, där Mikael Johnsson tillbringar sin mesta arbetstid, placeras de pojkar som dömts till två och ett halvt år eller mer. Avdelningen är liten, den har bara tre platser, och mycket mer än elevrum, kök, avskiljningsrum och dagrum finns inte. Att landa här tar tid, men när tristessen till slut blir för stor, har Mikael Johnsson sin chans.

– När killarna kommer hit och ska stanna i fyra år är inte det första man gör att slänga på dem en mattebok och säga "Nu kör vi!" Men när de kommer och säger "Fan vad tråkigt det är här", svarar jag "Okej, ska vi köra lite matte?" Vi brukar dra igång efter tre fyra veckor, och ofta med kärnämnen. Killarna har ofta en väldigt trasig skolgång bakom sig.

Mikael Jonsson är förvånad över hur tidigt pojkarna blivit utsparkade ur skolsystemet, trots att de är skolpliktiga. Många har inte gått i skolan sedan femte eller sjätte klass. För de flesta är det en helt ny erfarenhet att vara önskad av läraren och att verkligen bli sedda och uppmärksammade. Avdelningens skola är helt anpassad efter just deras villkor och nivå.

– Hjälpen kommer så där snabbt, säger Mikael Jonsson och knäpper med fingrarna. Förstår inte killen en förklaring så försöker man med en ny.

Skolan är en viktig del av påföljden slutna ungdomsvård. Under tiden hos SiS får de dömda ungdomarna en chans att reparera en trasig skolgång, och målet är att alla ska erbjudas en fullständig skoldag på grundskole- eller gymnasienivå. Mycket har hänt de senaste åren, och på Sundbo har man satsat ordentligt på de LSU-dömdas undervisning. Sedan i januari har lärartjänsterna fördubblats från en till två på "Asparna". Mikael Johnssons nya kollega Jessica Raikkönen arbetar främst med de fem pojkarna på Stor-Aspen och hon tycker att hon som lärare får en speciell relation till ungdomarna. Den är enklare och rakare än behandlarnas och hon, som har en bakgrund i den kommunala skolan, tycker att det är fantastiskt att ha så mycket tiden för varje elev.

– Att de är så få gör att vi verkligen kan säga "Vi finns här, och vad du än har för problem så kan vi hjälpa dig."

Mikael Johnsson håller med och betonar att lärarrollen är mycket lättare nu när SiS noga skiljer mellan lärarnas funktion och behandlarnas. På den tiden han även skulle delta praktiskt i behandlingsarbetet fungerade den sämre.

– Ena kvällen skulle jag isolera Olle och morgo-

” Det finns två grupper ungdomar här, de som vill gå i skolan och vill göra klar sin skolgång, och gruppen dropouts som inte tänker sätta sin fot i skolan igen. Många är inte ens välkomna tillbaka.

nen därefter lära honom matte. Det var svårjobb. Nu är det helt annorlunda. Vi kommer som lärare in och bryter inslag som ART och återfallsprevention, som ibland känns som pest och kolera för killarna, så man har ju en straffspark att slå in egentligen.

När pojkarna kommer till avdelningarna gör Jessica Raikkönen och Mikael Johnsson noggranna pedagogiska planeringar för var och en. De kartlägger den tidigare skolhistorien, ringer in betyg och låter pojkarna göra diagnoser och tester för att hitta lämplig undervisningsnivå. Till en början koncentrerar man sig på matte och svenska, de andra ämnena pluggar pojkarna oftast längre fram i Sundbos vårdkedja. Hälften av pojkarna går i skolan på grundskolenivå, hälften på gymnasienivå och för de senare behöver tiden på Sundbo inte alltid innebära något avgörande avbrott i skolgången. Mikael Johnsson och Jessica Raikkönen jobbar hårt för att få till ett bra samarbete med skolor utanför institutionen, och när det fungerar som bäst kan gymnasielärare skicka pojkarna planeringar och uppgifter som lärarna på "Asparna" ser till följs och blir gjorda.

Lika viktigt är att få till en bra fortsättning på skolgången efter frigivningen. När pojkarna kommer till den mer öppna avdelningen Persbo börjar redan tidigt arbetet med att kontakta skolor, välja program och undersöka vad som måste göras, berättar Mikael Johnsson. Han tycker att de flesta skolor är hjälpsamma och skickar bra material, men förklarar samtidigt att vissa pojkar är allt annat än lätta att motivera.

– Det finns två grupper ungdomar här, de som vill gå i skolan och vill göra klar sin skolgång, och gruppen dropouts som inte tänker sätta sin fot i skolan igen. Många är inte ens välkomna tillbaka. Det är svart eller vitt, antingen eller. Märkligt egentligen.

Själv tycker Mikael Johnsson att Sundbo ungdomshem har hittat en bra skolmodell för de pojkar som kommer dit dömda för brott. I det allra mest slutna finns nu en skola som pojkarna klarar av och har nytta av.

– Man kan göra allting bättre men vi har kommit en bra bit på väg. Det här fungerar. Vi har fått ut ungar i den vanliga skola och det har fungerat där också.

Birgitta Hedman-Lindgren

Jessica Raikkönen

www.stat-inst.se

Besök Sundbo ungdomshems hemsida.

FRAMTIDEN SiS generaldirektör Ewa Persson Göransson och justitieminister Beatrice Ask är helt eniga om en sak – det är eftervården som är den stora framtidsfrågan för LSU. Den nuvarande modellen fungerar inte. En tvingande lagstiftning behövs om ungdomarna ska få del av hela sin behandling. Frågan är bara vem som ska bli huvudman och ansvara för allt från institutionsvård till fortsatt vård ute i samhället. Blir det SiS eller någon annan?

På väg ut. Vad händer när ungdomarna avtjänat sitt straff och lämnar institutionen? SiS generaldirektör Ewa Persson Göransson och justitieminister Beatrice Ask är överens om en sak: Det behövs en väl fungerande eftervård.

Illustration: Diana Reybekiel

Ska SiS kunna visa bra resultat för LSU-vården behövs en eftervård som fungerar. Så länge ungdomar går ut till ingenting får institutionsvården klä skott för återfallen.

Det anser SiS generaldirektör Ewa Persson Göransson som tycker att fortsatt utveckling av vården och behandlingen visserligen behövs, men att fokus nu måste ligga på det som händer efter utskrivning.

– **Att vi gör** kvalificerade utredningar, konstaterar ett visst behandlingsbehov och påbörjar en behandling hjälper inte om vi måste avbryta arbe-

tet när den unge avtjänat sitt straff utan att den planerade behandlingen fullföljts. Jag är övertygad om att resultaten kommer att bli mycket bättre om vi får fortsätta med en strukturerad eftervård som handlar om att bryta gamla mönster och ge ungdomarna en chans att få jobb och fungera ute i samhället under ordnade former.

På justitiedepartementet finns liknande tankegångar, men där är det inte självklart att det är SiS som i framtiden får ta helhetsgreppet om slutna ungdomsvård. Någon önskan om att ”slippa” ansvaret för påföljden finns dock absolut inte, betonar Ewa

Persson Göransson. SiS vill fortsätta arbetet med de LSU-dömda ungdomarna, och gör det bra, tycker hon.

– Varje gång jag träffar företrädare för Unga KRIS tycker jag att jag får ett kvitto på det. Många av dem har suttit på våra LSU-institutioner och de berättar att tiden där gjorde skillnad. Det handlade inte bara om inlåsning. Vården och behandlingen hade ett innehåll och de fick en rejäl chans.

Ewa Persson Göransson är medveten om att den nuvarande bristen på tillräckligt stöd efter LSU har många förklaringar. Inte sällan har ungdomarna hunnit bli myndiga under påföljden och väljer att bryta all kontakt med socialtjänsten när de lämnar SiS. Vid kortare straff är det svårt att hinna motivera till fortsatt behandling, och de som skulle behöva mest hjälp är kanske svårast att övertyga. Det är heller inte alltid som socialtjänsten anser att det finns tillräckliga skäl för exempelvis ett LVU efter avtjänat straff.

I väntan på en eventuell lagstiftning gäller det för SiS att finslipa arbetet med påföljden ännu mer. Ewa Persson Göransson tror att skolan kan utvecklas på vissa håll. Den fungerar mycket bra

Ett förslag för hur den lagstadgade eftervården ska se ut, och vem som ska ansvara för den, är på gång, berättar justitieminister Beatrice Ask. Lagförslaget kan komma sent i höst. Modellen som föreslås i den statliga ungdomsbrottsutredningen från 2004, att alla LSU-dömda ungdomar får sista månaderna av sina straff utformade som eftervård, lär dock inte bli verklighet. Den lösningen känns för fyrkantig och utgår inte tillräckligt mycket från individen.

Beatrice Ask tycker precis som SiS generaldirektör att det är eftervården som behöver utvecklas inom LSU. Det är ett stort bekymmer att behandlingen tar slut när ungdomarna lämnar institutionerna. Själva påföljden och dess innehåll är hon ganska nöjd med.

– I grunden tror jag att LSU behövs eftersom inte fängelse är något alternativ, och unga ju tyvärr begår en del väldigt allvarliga brott och behöver vård, behandling och omhändertagande. Jag tycker att SiS sköter sitt uppdrag väl. Det är inget lätt uppdrag, men SiS har ett fokus på framtiden som är väldigt bra, säger hon.

För justitieministern är det viktigt att förslaget om en framtida slutna ungdomsvård minskar risken att ungdomar faller mellan stolarna. Hon vill att en och samma huvudman ansvarar för både påföljd och eftervård, och har tidigare nämnt att Kriminalvårdens frivård skulle kunna ansvara för den sena-

” Jag är övertygad om att resultaten kommer att bli mycket bättre om vi får fortsätta med en strukturerad eftervård.

på många institutioner, men håller inte samma kvalitet överallt. Dessutom måste polariseringen mellan säkerhet och behandling få ett slut, tycker hon.

– Det blir lätt att diskussionen handlar antingen om skalskydd, dörrar, lås och säkerhet eller om behandlingsinnehåll. Det kan vi inte hålla på med, vi måste diskutera alltihop samtidigt. Vi kan inte bara förvissa oss om att vi har en bra behandling och en bra skola, vi måste också se till att ungdomarna finns på plats. Vi kan heller inte bara bygga staket, för det viktiga är ju vad som händer innanför de låsta dörrarna. Det är där vi, med vår personaltäthet och våra evidensbaserade metoder, har en unik möjlighet att motivera och fylla dagarna med meningsfull sysselsättning.

Birgitta Hedman-Lindgren

Ewa Persson Göransson

” Jag tycker att SiS sköter sitt uppdrag väl. Det är inget lätt uppdrag, men SiS har ett fokus på framtiden som är väldigt bra.

re. Något som i så fall skulle betyda att Kriminalvården tog över huvudmannaskapet för LSU.

– När det gäller organisationsfrågan är jag inte låst, även om vi från moderat sida har tyckt att man borde lägga över LSU på Kriminalvården. Tanken var mer att utnyttja den samlade kompetensen och det kan man göra på mer än ett sätt. När vi nu skapar en ny verksamhet gäller det att se var kunskapen på området finns, och mycket av den hittar man hos frivårdens personal. Men det är ju inte säkert att de ska agera för det. Det kanske finns andra sätt att dra nytta av deras erfarenheter, säger Beatrice Ask.

På frågan om Kriminalvården känns som ett alternativ som huvudman för LSU svarar justitieministern: ”Där har man lite mycket att göra just nu”. Hon betonar att det kommunala ansvaret för eftervården hittills inte fungerat och dömer inte ut möjligheten att SiS får ansvar för hela kedjan.

– Det kan vara en lösning och ett alternativ att diskutera.

Birgitta Hedman-Lindgren

Beatrice Ask

Självkänslan växer med musiken

På Behandlingshemmet Rällsögården är trummorna och elbasarna flitigt använda. När rytmen väl sitter kan klienterna spela ihop, och ett härligt sound kan få den värsta fobi att försvinna.

> – Klockan är 11! Det är dags för dagens spelpass. Kom så går vi till replokalen och träffar grabbarna.

Musikläraren Alve Johansson tar en sista slurk ur kaffekoppen och går ut från morgonfiket i matsalen. Vi är på Behandlingshemmet Rällsögården, ett LVM-hem strax norr om Örebro.

Till skillnad från många andra liknade replokaler som ofta är förpassade till gamla garage eller unkna källarlokal är Rällsögårdens musiksalsal inhytt på vinden i ett äldre hus strax bredvid själva huvudbyggnaden. En brant och knarrig trätrappa tar oss upp till musikentusiasternas träffpunkt. Väl där möts vi av den speciella doften av gammal byggnad blandad med lukten av de många cigaretter som bolmats mellan spelningarna. Själva musiksalen är fylld av instrument för alla tillfällen och smaker. I det lilla rummet slås en synt med en jamaikansk frypan (ser ut som en gigantisk wok) om utrymmet och de kritvita väggarna är smyckade med svarta noter.

Janne har redan tagit plats bakom trumsetet i rummets ena hörn. När han

kom till Rällsögården hade han aldrig spelat något instrument trots ett stort intresse för musik.

– Jag gillar mest hårdrock. Band som AC/DC och Iron Maiden hör till mina favoriter. Jag har alltid lyssnat på mycket rock och trummor var det instrumentet jag var nyfiken på, säger han.

Det mäktiga dunkande ljudet från trummorna får hela rummet att vibrera. För ett så trångt rum är akustiken över förväntan och även om Janne tycker att han har mycket kvar att lära är det svårt att inte bli imponerad. Alve Johansson

” Musiken här handlar inte om bra eller dåligt ... Det handlar om att få det att funka.

greppar en elbas och tillsammans kompar de till en hastigt improviserad funklåt som andas nostalgiskt 1970-tal. Öppningen ut till balkongen blir som en megafon som för det nygamla soundet vidare ut över fältet nedanför. Johan tar plats bakom en keyboard och spelar med. Att lära sig spela trummor är det första steget under spelpassen. Alla nya får börja med trum-

mor för att öva upp motorik och rytmik. När klienterna väl har greppat rytmen får de börja spela tillsammans.

Med försiktiga blickar och nickningar mot Janne och Johan hjälper Alve Johansson till att hålla ett tungt sound i en mjuk takt.

– Musik är just nu, det är väldigt direkt. Precis som en fotbollsmatch. Jag är mycket återhållsam med att blanda mig i alltför mycket. Musiken här handlar inte om bra eller dåligt. Den biten måste man som pedagog skala bort. Det handlar om att få det att funka, säger han och ställer tillfälligt ifrån sig basen.

Musikverksamheten på Rällsögården började med enstaka kurser för fem år

sedan och har successivt vuxit till något större. Instrumenten har köpts in allt eftersom. Spelpasset är på fredagar men lokalen är öppen varje dag till elva på kvällen, berättar Alve Johansson, som är en av pionjärerna bakom satsningen på utökad musik. Avdelningsföreståndaren Marie Öhrman, även hon en av eldsjälarna bakom projektet, förklarar varför

Komplement till behandlingen. Alve Johansson är en av pionjärerna bakom musikverksamheten på Rällsögården som började med enstaka kurser för fem år sedan. Här spelar han tillsammans med Johan.
Foto: Ulla-Carin Ekblom

musiken är ett viktigt uttryckssätt och ett bra komplement till behandlingen.

– Många känner sig väldigt kränkta när de kommer hit och därför är det viktigt att de får en chans att visa att de kan någonting. Social fobi är vanlig bland våra klienter. Tack vare musiken ser vi många förbättringar, säger hon.

Marie Öhrman berättar att många genom musiken har uttryckt känslor och tankar på ett sätt som även tagit dem själva med överraskning. Musiken har blivit något som förenar och som kan delas med andra.

Men klienterna spelar inte enbart olika instrument. Många av låtarna är egenproducerade, allt från text till kompositionen av musiken. Mycket handlar om försök att hitta sig själv och resultatet blir väldigt känslofyllt.

– Texterna utgår från klienternas liv, relationer, upplevelser och drogmissbruk. Många texter handlar om familjen, even-

tuella barn och om längtan att få komma vidare. Att livet inte blivit som man tänkt sig. Det handlar om att sätta ord på sina känslor. De vågar bjuda på sig själva, säger Marie Öhrman.

Tillbaka i lokalen. Alve Johansson tar upp en akustisk gitarr och sätter sig på en stol mittemot Nils som vill lära sig spela gitarr. Dagens övning är ackorden i låten "Love is all around us". Nils som tillhör

” Det handlar om att sätta ord på sina känslor. De vågar bjuda på sig själva.

de yngre på Rällsögården har en mycket handfast förklaring till varför han vill bemästra det sexsträngiga instrumentet.

– Innan jag kom hit sysslade jag inte alls med musik. Men så tänkte jag att när man går på fest brukar brudarna flockas kring killen som tar fram gitarren och spelar. Så jag tänkte bättra på mina chanser inför framtiden, säger han och ler.

I samband med senaste skivan var 20 klienter med och bidrog till de cirka 40 låtarna. Engagemanget spred sig också till personalen som blev inblandad i skapandet av den fullspäckade dubbel-cd:n. Skivan släpptes i början av året och har presats i ungefär 250 exemplar. Trots det begränsade formatet och utrymmet finns alla musikgenrer representerade – allt från giftiga heavymetal-riff till stilla folkmusik.

– Vi har en kille som brukar plocka fram skivan när han mår dåligt och känner att han inte orkar mer.

Han brukar säga att skivan är ett bevis på att han kan något annat. Det är inte ovanligt att klienter som har blivit utskrivna kommer tillbaka för att delta i musikverksamheten. Det är kul att se dem tillsammans när de kämpar för ett gemensamt resultat, säger Marie Öhrman.

Jacek Paszkowski

En 17-årig flicka på Lundens ungdomshem vann den femte upplagan av SiS skrivartävling med novellen "Vit jul".

Juryns motivering: "Texten tar ett omedelbart grepp om läsaren och släpper inte taget förrän det är slut. Man bjuds på ett skickligt sätt in i en smutsig, obehaglig och för många okänd värld, där knarket är ens enda fokus. Titeln ger en ytterligare skrämmande dimension till vad som skildras."

Vit jul

Klockan var två på natten. Jag satt klarvaket i köket med radion inställd på The Voice och tuggade febrilt på min egen tunga, blodets beska smak fanns där men jag kunde inte riktigt känna den, bara lite svagt.

Vid det här laget hade redan mitt paket med cirka fyrtio tuggummin tagit slut sedan imorse och en tand var halvt lös så jag var tvungen att fortsätta tuggandet på den redan såriga tungan. De svarta, glasartade ögonen var spända i korsordshäftet ena sekunden, för att sedan flaxa mot radion, klockan, dörren, pennvässaren osv.

Utanför fönstret var det kallt och i gatlampornas gula sken dansade tjocka, kalla snöflingor ned mot den snötäckta gatan.

Självt satt jag och svettades med snabb puls och iskalla händer.

Med ett ryck kastade jag mig upp från köksbänken för att sedan smyga överdrevet tyst de fem metrarna till kylskåpet.

"Jag måste få i mig fett!" sa jag om och om igen samtidigt som jag klickade ner 50 gram smör i ett glas och ställde in i mikron.

Jag gick återigen smygande med hela kroppen till diskbänken, jag höll till och med andan för att inte riskera att min mamma skulle vakna, hon låg och sov i andra änden av lägenheten, i rummet vägg i vägg med badrummet.

"Yes yes yes, ja!" sa jag snabbt och upphetsat när Flypsides låt Happy Birthday spelades upp i radion. Jag löste några ord i korsordet och tänkte på hur jag skulle smyga in till badrummet så tyst som möjligt.

"Fan, kan tiden gå fortare så jag slipper smyga" sa jag irriterat till mig själv och kände att jag började bli sjuk.

I nästa ögonblick reste jag mig upp igen och gick till dörren, jag tryckte örat mot den och hoppade högt av dörrens knarande ljud. Jag hade råkat komma åt

handtaget, snart var jag istället på väg mot kylan igen och tog en klunk mjölk som riktigt tjocknade i halsen på mig.

"Smöret!" Mina tankar flaxade tillbaka till mikron och jag öppnade den. Konstigt nog var smöret fortfarande lika klumpigt som innan och jag svor irriterat när jag insåg att mikron inte varit igång. Snabbt ställde jag in tiden och följde smältningsprocessen.

Ganska snart var smörklumpen omvandlad till puttrande fett som jag kylde med vatten och sedan drack upp i ett svep.

Jag öppnade köksdörren så tyst jag kunde och smög hastigt ut i korridor-mörkret rakt mot badrummet.

Med darrande hand tände jag lyset och låste in mig i badrummet.

Ivrigt fiskade jag upp sprutan ur mina säckiga byxor, de satt lösa runt min beniga kropp.

På sprutan stod märket CODAN tryckt med röda, halvt bortfingrade bokstäver.

Jag visste inte hur länge verktyget hade använts, det var redan gammalt när jag hade köpt det för hundra kronor under torkan tre månader tidigare.

Nu hade de flesta siffrorna på pumpens sidan suddats ut med mina svettiga fingrar.

Nålen var det största problemet, kanyludden var både sliten och krokig så att få ett snabbt och smärtfritt svar var krångligt.

Därför var jag tvungen att fylla mina sönderstuckna vener med nytt gift innan jag ens börjat känna brist på det som redan cirkulerade i min slitna, dött levande kropp.

Så tyst jag förmådde mig rotade jag fram skeden ur skåpet, fyllde pumpen med vatten och skakade försiktigt ut 0.5 gram tjack i skeden, sedan tryckte jag ut lite mindre än en meter vatten ur pumpen och löste upp det hela med kolvens baksida. Vattnet blev grumligt och utan att fil-

trera drog jag upp lösningen i pumpen igen och satte sedan på kanylen. Jag skakade verktyget mellan pek- och långfingeret.

Kanylen var riktad uppåt, några luftbubblor kämpade sig upp mot nålen och med ett löst tryck på kolven befriade jag dem.

Nu var den klar. Redo att hacka sig in i mitt tjocka blodomlopp.

Jag knöt ett läderband runt min beniga handled, blodådrorna svällde upp och jag tröck in den trubbiga nålen under mitt blåröda skinn.

Ytan var särig, full av små hål, gamla som nya.

Venen rullade hela tiden undan från nålens krokiga udd. Till slut var jag tvungen att hugga in den i venen för att den inte skulle hinna rulla iväg.

En våg av lättnad och glädje sköljdes över mig när jag såg det svartröda, trögflytande blodet göra entré i pumpen. Snabbt lossade jag på läderbandet och tryckte sakta in lösningen för att ingenting skulle komma ut i vävnaden ur de andra hålen.

När hela innehållet var tömt så drog jag upp halva pumpen med blod igen för att försäkra mig att inget blev kvar i pumpen. En rivande skön rush drog rysande genom min kropp från tårna upp till hårbotten. Jag sjönk ner på toaletsitsen och njöt. Sedan spolade jag verktyget i kallt vatten.

Än en gång fick jag kraft att bestämma mig för att lägga ner.

SSR Stockholm

Illustration: Diana Reybekiel

Fotnot: SiS skrivartävling 2007 lockade 140 deltagare som skickade in sammanlagt 247 bidrag. Juryn bestod av författaren Sara Kedefors samt Lotta Hedebj, Luiz Ortis, Ola Panzar-Karlsson och Robert Stenbom, samtliga från SiS.

www.stat-inst.se

Läs alla tävlingsbidrag.

Trygg personal och minskat självskadebeteende med DBT

Sedan ungdomshemmet Björkbacken började använda delar av dialektisk beteendeterapi känner sig behandlarna tryggare och flickorna får bättre hjälp.

➤ På Björkbackens skol- och behandlingshem har man prövat delar av dialektisk beteendeterapi, DBT, i arbetet med självskadande tonårsflickor. Ångest och kaos har ersatts av en trygg personalgrupp, och det destruktiva beteendet hos flickorna har minskat kraftigt.

– Genom DBT har vi lärt oss ett förhållningssätt som inte uppmuntrar ett destruktivt beteende och som gör att vi

[FAKTA]

Dialektisk beteendeterapi, DBT, är en terapimetod som utvecklats för personer med borderline personlighetsstörning. Dessa har svårt att reglera starka känslor och kan bränna sig, skära sig eller försöka ta sitt liv för att komma ur den känslomässiga desperationen.

Dialektiken i DBT handlar om att hitta en balans mellan att förändras och att acceptera livet som det är. Metoden bygger på beteendeterapi i kombination med tekniker för acceptans som har sitt ursprung i österländsk meditation. I behandlingen ingår dels färdighetsträning i grupp, dels individuell terapi. Färdighetsträningen är inriktad på att lära sig att vara närvarande i nuet, hantera relationer, reglera känslor och stå ut när det är svårt. Kunskaper som sedan tränas i praktiken i den individuella terapin. Vid krisituationer har patienten rätt att få stöd av sin terapeut via telefon. Kontakterna kan ske dygnet runt, enligt strikta regler. Syftet är att lära patienten att be om hjälp, i stället för att ta till självskadebeteenden.

Metoden är utvecklad av den amerikanska psykologiprofessorn Marsha M Linehan och har visat goda resultat i vetenskapliga studier.

www.stat-inst.se

Läs mer om DBT.

bättre kan hantera problemen, säger Ylva Morén, föreståndare på en av Björkbackens behandlingsavdelningar. Tidigare kunde vi åka till akutpsykiatrin flera gånger i veckan med en flicka.

SiStone träffar Ylva Morén tillsammans med Sören Printz, avdelningsföreståndare på akutavdelningen, och psykologen Eva Hallberg. Sedan några månader är de involverade i ett projekt med sikte på att använda DBT i behandlingen. Hit till Björkbacken utanför Göteborg kommer flickor i åldern 12 till 17 år. Majoriteten har problem på flera av livets områden, och många är självdestruktiva.

– Fenomenet med flickor som skär sig, sväljer glas eller skadar sig på annat sätt är inte nytt, säger Ylva Morén. Vi har testat många olika sätt för att inte förstärka beteendet, men eftersom vi inte var konsekventa lyckades vi inte.

I stället hamnade personalen i vad Ylva Morén beskriver som en ”katt och råttalek” om uppmärksamhet, som krävde enorma personalresurser.

– **Vi försökte förhindra** att flickorna skadade sig genom punktbevakning dygnet runt eller genom vård i enskildhet, berättar hon. Men det gjorde bara att vår uppmärksamhet indirekt belönade beteendet. Vändpunkten inträffade när en flicka med extremt självskadebeteende kom till institutionen och personalen hamnade i kris. Tankar som: ”Kan hon döda sig själv?” eller ”Kan jag bli fälld för tjänstefel om hon skadar sig allvarligt?” cirkulerade i personalgruppen och skapade en enorm ångest. Vid den tidpunkten fanns en psykolog på Björkbacken som introducerade de grundläggande tankarna inom DBT.

– Vi började träna både ungdomar och personal i acceptans, säger Eva Hallberg, alltså att stå ut med situationen som den är, samtidigt som vi aktivt började arbeta

med förändringar genom problemlösning och färdighetsträning.

Det nya förhållningssättet gav goda resultat, berättar Sören Printz.

– Bara genom att acceptera att flickorna alltid kan hitta sätt att skada sig om de vill och förhålla oss lugna och sakliga till beteendet blev allt mycket bättre.

Personalen fick en enhetlighet i bemötandet av flickorna och blev trygga när de visste hur de skulle bete sig. Intresset för DBT var väckt, och nu ingår institutionen i ett projekt där hittills tre ungdomshem och ett LVM-hem fått pengar från SiS centralt för att utveckla metoden.

– Vi är fortfarande i en införandefas där utbildning av personal pågår, säger psykolog Eva Hallberg.

Först om två år tror hon att det finns en form för hur man ska jobba med metoden på just Björkbacken. Troligtvis kommer inte alla inslag i DBT att användas, eftersom metoden är utvecklad i öppenvård och inte anpassad till personer som vårdas med tvång på institution.

Eva Hallberg ser stora möjligheter med DBT. Hon tror att både förhållningssätt och färdighetsträning i grupp samt individuell terapi kan komma att användas på Björkbacken.

Vissa inslag från DBT har använts med framgång. Genom så kallad beteendee eller kedjeanalys har flickorna lärt sig att känna igen vad som trigger ett skadligt beteende. Kontraktskrivande, som ger flickorna belöningar de själva valt ut om de avstår från självskadebeteende, har också fungerat väl.

– Verktygen inom DBT är till stor del desamma som i kognitiv beteendeterapi, säger Sören Printz, men som behandlare har man en mer prestigelös inställning inom DBT. Det blir ingen maktkamp mellan behandlaren och eleven.

Jessica Rydén

Kan hantera ångesten. Efter att ha åkt in och ut på BUP-akuten med blödande armar, slutade Helena att skära sig när hon kom till Björkbacken. Riktigt varför vet hon inte. Suget blev inte lika starkt och möjligheterna färre, konstaterar hon. Hon lärde sig också strategier för att hantera ångest och svåra känslor: – I stället för att skära mig kunde jag lyssna på musik, ringa en kompis eller be personalen att köra mig en runda i bilen. Helena tror inte att det går att stoppa den som verkligen vill skada sig själv. Men hon är helt på det klara med hur personalen bör bemöta den som gör det. – De ska inte försöka prata om varför man skär sig precis när det hänt, då fastnar man bara i de jobbiga tankarna. De ska bara skingra tankarna, och kan till och med skämta. Det svåra ska man prata om senare när man mår bättre. (Helena är ett fingerat namn.)

Foto: Lena Garnold

SiS satsar på utbildning i DBT

>> Behandlare med specialistkompetens inom dialektisk beteendeterapi, DBT, utbildas nu inom SiS. Under nästa år ska minst tre ungdomshem och ett LVM-hem kunna erbjuda självskadande flickor behandlingsprogrammet.

– Framför allt handlar det om att komma igång med färdighetsträning i grupp, säger utredningssekreterare Lise-Lotte Karlsson vid SiS huvudkontor, som samordnar satsningen på DBT inom SiS. Under 2007 slutförs utbildningen av instruktörer med kompetens att leda gruppbehandling enligt DBT, berättar hon. Därutöver får all personal på de berörda avdelningarna en grundutbildning i vad metoden går ut på. Även handledare utbildade i kognitiv behandlingsterapi håller på att rekryteras. Men Lise-Lotte Karlsson tror inte att man kommer att tillämpa DBT i sin helhet inom SiS.

– Det skulle kräva ett ännu större till-

skott av kompetens, bland annat eftersom handledare med lång utbildning är obligatoriskt, förklarar hon.

Lise-Lotte Karlsson tror inte heller att det går att hitta en enhetlig SiS-modell för DBT som passar inom myndighetens alla verksamheter.

– På ett LVM-hem som Runnagården kanske det finns några enstaka självskadande kvinnor som stannar en kortare tid, medan det på ett ungdomshem med målgruppen unga tjejer kan finnas underlag att bedriva gruppbehandling.

Mats Stenius är biträdande institutionschef vid Lövsta skolhem och en av dem som varit drivande i att införa DBT inom SiS. Fortfarande är många frågor kring kvalitetssäkringen olösta, anser han:

– Vi måste anpassa metoden till institutionsvårdens förutsättningar, men hur mycket kan man ändra i manualen och

fortfarande påstå att vi arbetar enligt DBT, undrar han och gissar att det i praktiken kan vara en eller ett par ungdomar på en avdelning som behöver en komplett terapi enligt DBT. Ett troligt upplägg kan därför bli att de specialutbildade behandlarna på institutionen främst arbetar individuellt med eleverna.

Satsningen på DBT inleddes 2006, då tre institutioner oberoende av varandra sökte pengar från SiS centralt för att pröva terapiformen. I dag ingår ungdomshemmen Lövsta skolhem, Brättegården och Björkbacken samt LVM-hemmet Runnagården i ett gemensamt projekt för att utveckla DBT. Även ungdomshemmet Ljungaskog har visat intresse för metoden. Hittills har drygt en halv miljon kronor investerats i projektet, varav merparten gått till utbildning av personal.

Jessica Rydén

Redo att möta världen efter fyra år i eget hus

Efter flera år med egen avdelning och egen personal är Måns klar att möta världen. Trots att han har en störning i autismspektrat har omgivningen blivit lite lättare att tolka, och nu väntar livet utanför Öxnevalla behandlingshem.

> Här är det bättre än nere på Västergården. Där kände jag mig instängd, här är det lugnare och friare.

Måns 21, är en lång finurlig men bestämd kille med intensiv blick och lite skägg på hakan. Han är snart på väg att lämna flera år av ovanlig trygghet för ett liv mer på egen hand. Vi träffar honom på Öxnevalla behandlingshem, ett ungdomshem några mil öster om Varberg för pojkar med pågående kriminalitet och missbruk. Behandlingsavdelningen Västergården riktar särskilt in sig på unga med psykiska problem. Men det är inte där vi hittar Måns. Det är på hans alldeles egna Norrgården. Ett litet gult hus med vita knutar som rymmer honom och hans fyra personer starka personal. Här har de levt tillsammans i nästan fyra år. Måns hela tiden, behandlarna en och en.

Ungefär som en familj, där varje person har en speciell plats och en speciell relation, tycker Kai Heitikko som varit Måns kontaktman ända sedan Måns kom till Öxnevalla och placerades på Västergården. Efter ett jobbigt år blev Måns ett ”projekt” och flyttade till Norrgården, och Kai Heitikko följde med som teamledare. Han berättar om ett målmedvetet arbete där täta personalmöten och absolut samförstånd mellan behandlarna varit a och o. Kurser har behövts för att öka kunskapen om Måns speciella problem, men annat är minst lika viktigt.

– Det handlar om att ha en öppen dialog och verkligen gå in på småsaker, för det är de som har betydelse i Måns värld. Vi diskuterar vad som gått framåt, vad som gått sämre och vad som inte funkar. Ser vi att det inte går bra tar vi kontakt med psykologen.

Måns har en störning inom autismspektrat som tidigare varit diagnostiserad som Aspergers syndrom. När han kom till Öxnevalla var han ganska väl utredd, men placerades på den vanliga avdelningen eftersom hans handlingar gjorde att han platsade i målgruppen. Han hade ett asocialt beteende, hade eldat och varit stökig. Med sig hade Måns en lång historia av ganska misslyckade placeringar på olika institutioner, bland annat på hem för unga med autismstörning där det inte heller fungerat.

” Det handlar om att verkligen gå in på småsaker, för det är de som har betydelse i Måns värld.

Efter ett år stod det klart att Måns inte mätte bra på Västergården. Han förstod inte det sociala samspelet och fick en utsatt position. Norrgården blev räddningen. För nu ser livet annorlunda ut.

I år tar Måns studenten efter fyra år på hotell- och restaurangprogrammet på särskolasiet i Borås, som Öxnevalla har ett etablerat samarbete med. Senare i sommar flyttar han hem till egen lägenhet och sysselsättning. Hur den ska se ut är ännu inte helt bestämt. Men han har rätt till insatser enligt LSS och får även en tids eftervård i Öxnevallas regi. Måns ska ha ett bra liv utifrån sina egna förutsättningar. Han har inte blivit botad från sitt handikapp, men han har fått skraddarsydd

hjälp att bättre tolka och förstå hur människor och sammanhang fungerar i en för honom ganska förvirrande värld.

Kai Heitikko tar liknelsen med spegeln och sprejflaskan. Sprutar man vatten på spegeln bildas massor av små droppar. Om dropparna är ”vanliga” barns tankar så flyter de så småningom ihop, men i Måns fall bildas inga kopplingar mellan dropparna som inte blir till en pöl.

– Någoting som fungerar i dag kan vara totalt omöjligt i morgon. Det som går bra på ICA går inte alls på Konsum, allt måste läras in via erfarenheter. Ska han gå till försäkringskassan måste vi först gå dit tillsammans så att han ser hur där ser ut och var allting finns. Då fungerar det här men inte i hans hemstad.

Det viktigaste för personalen har varit att förklara så att Måns förstår, berättar Kai Heitikko. Måns tolkar det mesta på ett sätt som ofta går stick i stäv med andras tolkningar, och därför gäller det att leda hans tankar och styra hans referensramar dit man vill. Att behandlarna jobbar en och en i långa pass är viktigt för kontinuiteten och ger en möjlighet att vara nära tillsammans under lång tid. Det gör dessutom att personalen hinner försäkra sig om att Måns verkligen förstått saker som hänt och som man talat om. Det har lett till att Måns självkännet och förmåga till problemlösning tagit stora steg framåt.

– Det där är den stora skillnaden mellan en behandlingsavdelning och ett projekt som det här. Här kan vi gå ner på jättesmå detaljer, vilket man inte har möjlighet till på en avdelning där det finns ytterligare fem killar som stör. Här får man ta det i sin egen takt och vi backar inte undan.

Ett bra exempel på det senare är Måns

körkort för terrängfordon. Hett eftertraktat men samtidigt något som kräver att man går en kurs tillsammans med andra. Främmande människor och miljöer gör Måns osäker och blir han osäker säger han nej.

– För att motivera honom att åka till ett nytt ställe med nya personer och ny struktur fick jag följa med och läsa kursen. ”Fixar jag inte det här så kör jag inte skoter på en hel vecka”, lovade jag. Som tur var gick det jättebra, för bägge två!

Val och konsekvenser har varit andra grundfundament i Måns behandling. Vare sig det handlar om vad som händer om han ansvarar för packningen men glömmar toapappret på fiskeutflykten, eller om att hans uppförande i klassrummet avgör var personalen befinner sig. Det första halvåret hade Måns med sig personal till gymnasiet i Borås, och om de satt i klassrummet eller utanför berodde helt på hur han betedde sig.

Numera går undervisningen utmärkt och socialtjänstens målsättning, att Måns ska fullfölja sin skolgång, är uppnådd. Det kriminella beteendet är borta och Måns oroväckande nynazistiska intresse har personalen på Norrgården fått bukt med. Bland annat genom att han har fått träffa en avhoppad ”avprogrammerare”.

– Nyligen reagerade han på att en kille spelade rasistmusik som hördes ut genom fönstret. Måns tyckte att det var opassande, säger Roger Lundstedt som är avdelningsföreståndare för Västergården och ”projektet” på Öxnevallan.

– Ja, vi har talat mycket om vad nazis-

Datorn viktig. Överst på listan över vad som behövs i en egen lägenhet har Måns skrivit upp datorn.

Foto: Lena Garnold

terna gjorde mot handikappade. Måns frågade killen hur han som själv var handikappad kunde hålla på dem som ville döda honom, berättar Kai Heitikko.

Roger Lundstedt träffar Måns då och då och tycker att mycket har hänt de senaste åren.

– Förr tittade han en aldrig i ögonen utan såg ner i backen. Nu är han frimodigare och tar själv initiativ till samtal. När en i personalen nyligen fyllde 50 år och det firades på Öxnevallan var det Måns som klingade i glaset och reste sig och utbringade ett fyrfaldigt hurra!

Kai Heitikko vet vilket jobb som ligger bakom.

– Tänk så många timmar vi har stirrat varandra i ögonen, och tänk så många gånger vi har tränat på att ta i hand. De småsakerna gör att han växer som person.

Måns själv tar oss på en rundvandring i sitt gula hus och vi går ner till hobbyrummet i källaren. Där står en ömt vårdad byggsats på ett bord.

– Fast jag är så gammal älskar jag att bygga lego. Den här har jag byggt hur många gånger som helst och nu klarar jag den utan ritning. Det är jätteroligt.

Vi fortsätter till rummet intill där Måns stolt visar upp sin imponerande snowboard. Den behärskar han utan problem, det ser man tydligt på bilderna från skid- >>

Stor efterfrågan trots dyr plats

>> Öxnevallan behandlingshem har under de senaste åren haft ett tiotal projekt liknande det Måns ingår i. Numera har Öxnevallan två ordinarie platser och möjlighet till ytterligare en plats, som är helt avskiljda från den andra behandlingsavdelningen. Pojkarna på de platserna har neuropsykiatriska funktionshinder och stannar ofta i flera år. De inleder nästan alltid sin tid på behandlingsavdelningen Västergården och när det inte fungerar får de flytta över till separata boenden. Kontaktmännen flyttar med och ingår i personalen, vilket underlättar anknytningen och känslan av trygghet.

Att placera en pojke med en egen personalstyrka på fyra personer kostar pengar. Ungefär sextusen kronor dygnet får socialtjänsten betala. Avdelningsföreståndaren Roger Lundstedt berättar att insti-

itutionen möter förståelse för kostnaden.

– Det här är ingen lysande ekonomisk framgång för oss. Det går precis runt. Vi har aldrig haft problem med någon socialtjänst, man tycker förstås att det är dyrt men ingen har sagt nej på grund av det.

Roger Lundstedt betonar vikten av att våga ta betalt. Full kostnadstäckning är nödvändig om verksamheten ska fungera, och han har mött representanter från andra SiS-institutioner som velat starta liknande projekt men som backar för kostnaden. De tror inte att de kommer att få in pengarna.

Roger Lundstedt

På Öxnevallan är dock efterfrågan så stor att ungdomshemmet skulle kunna ha fler enskilda boenden om bara lokalerna och personalen räckte till, berättar Roger Lundstedt. Det faktum att vården fungerar väcker intresse. Dessutom rör det sig ofta om pojkar som har en lång rad misslyckade placeringar bakom sig och där det gäller att satsa innan det är för sent.

– **Vi är nog ganska nöjda** med resultaten. Att en del pojkar får bo på gruppboenden eller andra särskilda boenden efter tiden hos oss, ja så är det bara. De flesta är LSS-berättigade och får nog aldrig ett jobb på den öppna arbetsmarknaden utan det är lönebidrag och aktivitetsbidrag som gäller. Vi kan inte bota dem, men vi kan ge dem förutsättningar som gör att de inte hamnar fel.

Birgitta Hedman-Lindgren

Flyger högt. Snowboarden är viktig för Måns – den behärskar han utan några som helst problem.

Foto: Lena Garnold

>> resan till Idre som vi får se på datorn.
 – Det där tycker jag är jättesnyggt, kommenterar han nöjt ett högt och avancerat hopp. Och det där är Kai, precis innan han ramlade, fortsätter han belåtet.
 På en lista i köket har Måns fått skriva allt som behövs i en egen lägenhet. Förstaplatsen har datorn lagt beslag på, och på frågan vad han skulle vilja jobba som, blir svaret ”datageni”.

– Där är vår största farhåga när Måns flyttar. Att han fastnar i ett asocialt beteende och sitter framför datorn om ingen motiverar honom till en mer aktiv fritid, säger Kai Hietikko.

Så hjälper han till att duka fram middagen, och Måns slår sig ner. Ett kärleksfullt käbbel inleds nästan genast. Allt går att dividera om. Något Kai Hietikko kommenterar när alla ätit upp.

– Tänk, när du kom hit kunde vi bara diskutera i fem minuter, sedan fick du nog. Nu kan vi hålla på jättelänge. Det är kul att det går framåt.

Måns dröjer inte med svaret.

– När jag blir förbannad på dig kan jag diskutera hur länge som helst, säger han och ler.

Sedan går han in till datorn.

Birgitta Hedman-Lindgren

Fotnot: Måns heter i verkligheten något annat.

www.stat-inst.se

Läs mer om Aspergers syndrom och störningar inom autismspektrat.

”Placering på hvb-hem skulle bli ännu dyrare”

>> Den ansvarige enhetschefen inom socialtjänsten är mycket nöjd med placeringen. Att den varit lång och dyr spelar ingen roll. Resultatet räknas.

– Vi har bara goda erfarenheter av Öxnevalla, så det kan nog tänkas att vi gör fler liknande placeringar i framtiden, säger Larry Mingert, enhetschef på socialtjänsten i Helsingborg och en av många som är engagerade i Måns och hans framtid.

Larry Mingert har ansvarat för Måns placering i flera år, och kommunen har ytterligare en pojke placerad i projekt på Öxnevalla behandlingshem. Det har inte varit svårt att få socialnämnden att gå med på de långa placeringarna. Resultatet räknas, inte kronorna. Och enskilda boenden, som de på Öxnevalla, är värda att satsa på, tycker Larry Mingert.

– **Vi skulle aldrig göra** så här långa placeringar om de inte var väldigt avskiljda från den övriga ungdomsgruppen. Det är en generell linje vi har i Helsingborg. Vi lutar oss mot erfarenheten som säger att långa placeringar inte är av godo, men att de kan fungera utmärkt när de specialsyskring en person som får en och samma

personalgrupp och god kontinuitet i vården. För Måns har det här fungerat, han har haft en positiv utveckling.

Larry Mingert berättar att utslussningsplaneringen för Måns pågått i nästan ett och ett halvt år. Efter utskrivningen väntar boende i egen lägenhet, praktik och mycket stöd och hjälp från socialtjänsten och LSS-assistenter. Under en period ska dessutom ett eftervårdsteam från Öxnevalla fungera som extra stöd, inte minst för alla dem som kommer att arbeta med Måns.

– **Jag tror att** det kommer att gå bra för Måns, säger Larry Mingert som tycker att det pedagogiska arbetet på Öxnevalla har gett resultat. Han har svårt att se något bättre alternativ än vården på ungdomshemmet. För, som han säger:

– Man kan göra motsvarande placeringar på små privata hvb-hem men de är ännu dyrare.

Birgitta Hedman-Lindgren

Svårt för hemlösa få hjälp med tandvård

Tandhälsa är intimt förknippat med ett värdigt liv. Men för en utsatt människa som vill slippa skämmas för sin mun är det svårt att få vård visar en ny avhandling.

> – Tänderna är viktiga för hemlösa människor. Vi har tidigare levt med uppfattningen att de inte bryr sig. Min avhandling visar att det förhåller sig precis tvärtom.

Patricia De Palma är såväl tandläkare som forskare och har nyligen disputerat med avhandlingen "Oral health among a group of homeless individuals from dental and patients perspective". I sin undersökning har hon studerat tandhälsan hos 147 hemlösa personer i Stockholm. Förutom den rent medicinska undersökningen har hon även kartlagt de hemlösas egna attityder till, och reflektioner kring, tandhälsa.

Resultatet är, kanske inte helt oväntat, nedslående. Patienterna som ingick i undersökningen hade i snitt åtta tänder färre än medelvensken, och nästan tre av fyra hade så dålig tandhälsa att det var nödvändigt att ta bort kvarvarande tänder. I den undersökta gruppen fanns vissa skillnader mellan könen. Kvinnorna hade till exempel fler hål i tänderna jämfört med männen. De hade dessutom mer plack och ett större tandvårdsbehov i övrigt.

En annorlunda infallsvinkel i avhandlingen är djupintervjuerna med de hemlösa. Här får patienterna själva komma till tals om vad tandvård och bra tandhälsa betyder för dem. Det de berättar gör att Patricia De Palma ser en tydlig koppling mellan den orala hälsan och ett värdigt liv.

– Tänderna syns. Tänder markerar om du befinner dig

Tänderna syns. Det är vanligt att vårdgivare inte prioriterar tandvården för hemlösa.
Foto: Trons/Scanpix

innanför eller utanför samhället. När de hemlösa själva får bestämma kommer bra tandhälsa på god andra plats strax efter fast bostad, säger hon.

Hemlösa som beslutar sig

för att förändra sina liv stöter på många problem. Ett är just tandhälsan. För att få vård måste den hemlöse först genomgå en grundläggande undersökning hos en tandlä-

kare och därefter ska socialtjänsten och försäkringskassan göra sina bedömningar. Det är vanligt att vårdgivarna inte prioriterar tandvården för hemlösa. Andra behov anses vara större. Här betonar Patricia De Palma vikten av ett patientperspektiv i vården.

– **Hela systemet** borde reformeras för att bättre kunna möta de mest utsattas behov. De ska inte behöva fastna i en ändlös byråkratisk process som omfattar landstinget, försäkringskassan och socialtjänsten, säger hon.

Jacek Paszkowski

www.stat-inst.se

Läs avhandlingen.

Stora tandproblem hos SiS klienter

>> – Många av våra klienter har väldigt nedgångna tänder. Tandproblemen leder till mycket värk och det gör att de vill ha värktabletter, och gärna starka tabletter. Vi vill bota värken genom tandläkarbesök och inte enbart lindra smärtan, säger Arne Axelsson, som är medicinskt ansvarig sjuksköterska på LVM-hemmet Runnagården i Örebro. Han berättar att klienternas tandproblem varierar beroende på vad de missbrukat.

– Heroin och amfetaminmissbrukare har ofta kariesangrepp och väldigt ömma tänder på grund av tandpressning. Något som också kan leda till huvudvärk och spänningar i

käkarna. Alkoholmissbrukarna har förhållandevis bra tandstatus upp till 45-årsåldern, men därefter är det vanligt med omfattande tandlossning.

På LVM-hemmen är det tydligt att tandstatusen är viktig för klienterna. På Runnagården, med kvinnliga klienter, berättar Arne Axelsson att kvinnorna talat om hur mycket det betyder att kunna le utan att skämmas. Behandlingshemmet Älvgården i Hedemora tar emot manliga klienter. Bland dem hamnar delvis andra saker överst på önskelistan.

– Naturligtvis står önskan om en bostad högst på listan

bland våra klienter. På andra plats brukar de placera möjligheten att få ett arbete. När de väl börja söka arbete spelar tandstatusen en viktig roll, säger Lotta Ulegård som är sjuksköterska och avdelningsföreståndare.

Arne Axelsson på Runnagården tror att bättre tandhälsa kan innebära mer än bara medicinska vinster.

– Tandstatusen är viktig för välbefinnandet och självförtroendet, och den har betydelse även ur näringssynpunkt. Det finns fall där personer har fått i sig för lite föda och risikerat undernäring på grund av problem med tänderna. ■

Otrygga råttungar väljer alkohol framför vatten när de blivit stora

En barndom utan trygghet kan öka risken för hög alkoholkonsumtion. I alla fall hos råttor. Det visar en ny studie vid Uppsala universitet. Skillnaden mellan könen är stor.

>> Forskaren Lisa Gustafsson har i arbetet med sin avhandling "Edogenous opioids and voluntary ethanol drinking" använt sig av två sorters råttor, vanliga laboratorieråttor och genetiskt selekterade råttor som väljer alkohol före vatten. Honor och hanar studerades var för sig. Under ungarnas tre första veckor simulerades två olika uppväxtmiljöer. I den trygga separerades ungen från sin mamma en kvart om dagen, i den otrygga ökades separationen till sex timmar.

När råttorna växt upp fick de fritt välja på vatten eller alkohol. Det visade sig att båda typerna av råttor med en otrygg uppväxt hade högre alkoholintag än de från den trygga uppväxtmiljön.

Frågan är vad som motiverar en råtta att välja alkohol i stället för vatten. Lisa Gustafsson har hittat rent biologiska förklaringar.

– Jag undersökte råttornas hjärnor och enkelt uttryckt kan man säga att uppväxtmiljön kan ge förändringar i hjärnan i regioner som är relaterade till belöning, stress och motivation. Förändringarna är permanenta och påverkas av alkohol.

I studien fick råttorna också välja mellan tre flaskor alkohol av olika styrka samt en flaska vatten. Även här följde råttorna det tidigare mönstret. De otrygga råttorna valde den starkare blandningen medan de trygga föredrog den svagare.

Det fanns dock skillnader även bland de otrygga råttorna. Honorråttorna drack mindre alkohol.

– Det hade jag inte alls förväntat mig, men det visade sig gå som en röd tråd genom hela studien. För oavsett sort och uppväxt var honorråttornas alkoholkonsumtion i stort sett opåverkad. Undersök-

ningar av hjärnan visade också att honorråttorna inte påverkades i lika hög grad av uppväxtmiljön som hanorråttorna.

Vad det här beror på vill Lisa Gustafsson inte mer än spekulera i.

– Honorna klarar en högre påfrestning innan de påverkas. En möjlig förklaring är att det åtminstone i djurvärlden ställs mycket höga krav på honorna som ofta ensamma har ansvaret för avkomman. Honorna är helt enkelt bättre rustade.

Oväntat var också hur mycket uppväxten påverkade alkoholintaget även hos de råttor som är framavlade att välja alkohol före vatten.

– Det var överraskande att det även bland dem syntes så tydliga skillnader.

Susanne Sawander

www.stat-inst.se

Läs avhandlingen.

Informationskort ska rädda liv

I Malmö får narkomanerna informationskort av sprutbytet. Kort som förhoppningsvis ska rädda liv.

Hur undviker man överdoser och smittorisker, och vart vänder man sig för att få behandling? Sedan några månader får alla narkomaner som besöker sprutbytet i Malmö informationskort med svar på bland annat de frågorna. Tanken är att korten ska höja kunskapen hos missbrukarna, och därmed förhoppningsvis rädda liv.

En av dem som stoppar kort i de plastpåsar som vanligtvis bara innehåller sprutor, kanyler och annan utrustning är undersköterskan Tina Ljungstryd.

– Vår uppfattning här på sprutbytet är att korten blir väl lästa, säger hon. Vissa reagerar positivt, andra mer avvaktande.

Men ingen förhåller sig likgiltig. Det är ett säkert tecken på att korten i varje fall sätter igång någonting.

Korten, tolv olika sådana, tar upp frågor kring smitta, överdoser och vägar till behandling. Bakom informationskortet står Heroinöverdosprojektet i Malmö. Liknande kort har använts i flera år i grannländerna Danmark och Norge, med gott resultat.

I Malmö delas de ut ett och ett i varje påse. Förhoppningen är att målgruppens nyfikenhet successivt ska öka.

– Vissa som kommer in här säger att de minsann redan fått kortet de hittat i sin påse och undrar om det inte finns andra också, berättar Tina Ljungstryd. Det visar ju att informationen faktiskt fastnar ibland. Det florerar mycket felaktiga idéer och myter bland missbrukarna. Om man bara kan avliva en del av dessa missuppfattningar, kan det betyda skillnaden mellan liv och död för många.

Paul Jackson

SKTF vill ha Lex Realia

>> Inför en ny lag för socialtjänsten som visar vad socialarbetare tycker i olika ärenden. Då blir det tydligt när socialpolitikens beslut går stick i stäv med tjänstemännens professionella bedömningar.

Fackförbundet SKTF anser att de senaste årens hårda kritik mot socialtjänsten, inte minst från medierna, är orättvis. Ofta antas bristande kunskaper hos anställda inom socialtjänsten ligga bakom felaktiga beslut, men det är inte där problemet ligger. Problemet är i stället kollisionerna mellan socialarbetarnas förslag och politikernas prioriteringar, menar SKTF. Med den nya lagen, Lex Realia, skulle socialarbetare vara skyldiga att uttrycka professionella bedömningar kring varje ärende som det fattas beslut i. Fattar socialnämnden ett beslut som inte tar hänsyn till en sådan bedömning ska det vara socialarbetarens skyldighet att anmäla ärendet till granskning, föreslår fackförbundet. ■

www.stat-inst.se

Läs mer om Lex Realia.

> Tips till redaktionen?

Kontakta oss! 08-453 40 11
sistone@stat-inst.se

Akademi med uppdrag att värna barns rätt

Kunskapsbank, utbildningstorg och nav för forskning. Nyinrättade Barnrättsakademien har många uppdrag.

>> Barn har rätt till inflytande i frågor som rör dem själva, enligt FN:s barnkonvention. Men vad dessa rättigheter innebär och hur de ska tillämpas i praktiken är inte alltid självklart. Det finns skrämmande exempel på att samhället brister i kunskap kring vilka rättigheter barn faktiskt har.

Eva Segerström är utbildningsansvarig i den nyinrättade organisationen vars verksamhet är nationell och drivs från Örebro universitet med stöd av socialdepartementet.

– Visst har vi i Sverige bra lagar som värnar barns rättigheter men det räcker inte. I de flesta fall arbetar vi fortfarande utifrån ett vuxenperspektiv. Vad som framför allt saknas är en övergripande diskussion om hur man får in ett barnperspektiv i det dagliga arbetet.

Dessutom kommer hela tiden nya rön som behöver diskuteras och spridas, inte minst i utbildningarna och till redan yrkesverksamma.

Barnrättsakademien ska arbeta kring tre teman: Kunskap, utbildning och forskning. Kunskapsbanken är tänkt som en mötesplats för den samlade kunskap som finns inom både myndigheter, organisationer och andra instanser. Kunskapsbanken blir tillgänglig genom Barnrättsakademins hemsida. Utbildningstorget kommer efterhand att fyllas med kurser, seminarier, workshops och andra utbildningar.

Forskning om barns rättigheter och barnkonventionens tolkning och tillämpning pågår men i alldeles för liten omfattning, konstaterar Eva Segerström. Uppgiften för forsk-

ningsdelen av akademien blir både att stimulera till och sprida ny forskning. Ämnen som ligger närmast till hands är samhällsvetenskap, beteendevetenskap, pedagogik, juridik och medicin och samhällsplanering.

Verksamheten vid Barnrättsakademien leds av en nationellt sammansatt styrelse, senare kommer även ett vetenskapligt råd att tillsättas.

– Tanken är absolut inte att vi ska sitta och utfärda direktiv om hur man ska göra. Vår förhoppning är i stället att vi ska ha en dialog med yrkesverksamma, forskare och utbildningsansvariga och att vi därigenom ska kunna peka på och sprida goda exempel, säger Eva Segerström.

Susanne Sawander

www.stat-inst.se

Läs mer om Barnrättsakademien.

SiS-institution MTFC-certifierad

SiS är först ut med att ha en certifierad MTFC-institution. Ungdomar får hjälp av kvalificerade team och utbildade familjehem, och behandlingen ger resultat.

Utredningshemmet i Hässleholm är den första institutionen utanför USA som blivit certifierad för sitt arbete med Multi Dimensional Treatment Foster care, MTFC. En intensiv behandling som innebär att ungdomar i åldern 12–18 år med omfattande problem bor i kvalificerade familjehem i stället för på institution.

Behandlingen inleds med en två månader lång vistelse på Utredningshemmet där ungdom-

marnas psykiska, sexuella, sociala och pedagogiska status utreds. Anses MTFC passa som behandling, får den unge flytta till familjehemsföräldrar som fått speciell utbildning och stanna hos dem i nio till tolv månader.

Tiden i familjehemmet är mycket strukturerad. Det finns en planering att följa och dagliga checklistor. Utredningshemmets MTFC-team, som har jour dygnet runt och består av psykologer, socionomer och socialpedagoger, träffar familjehemsföräldrarna varje vecka för att se till att behandlingsplanen följs. Målet är att ungdomarna ska bryta med sitt asociala liv och

kunna flytta hem till sina biologiska föräldrar. Hittills har resultaten i Hässleholm varit goda. Ingen av de åtta som genomgått programmet har återfallit i tung kriminalitet och de flesta har klarat godkända betyg i skolans kärnämnen.

SiS forsknings- och utvecklingsstab har avsatt pengar för en vetenskaplig studie av metodens effekter. Kjell Hansson, professor vid Lunds universitet och knuten till Familjeforum i Lund som också certifierats, håller i studien. ■

www.stat-inst.se

Läs mer om MTFC.

Ökat skydd för barn och unga

>> Barn får inte placeras i jourhem som inte är ordentligt utredda. Det föreslås i regeringens lagrådsremiss ”Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården”. Regeringen vill bland annat ge Socialstyrelsen i uppdrag att upprätta och driva ett offentligt register över HVB-hem. Länsstyrelserna ska omedelbart kunna stänga hem om de placerade barnen är i fara.

Regeringen vill också ha ett nationellt kvalitetsregister och föreslår att en utredare ser över vilka förändringar som behövs för att man ska kunna upprätta individbaserad statistik inom socialtjänstens område. Nya regler för bevarande och gallring av dokumentation i enskilda verksamheter skulle till exempel kunna öka möjligheten att ta reda på hur och varför barn och ungdomar blivit placerade.

För SiS räkning föreslås en del förändringar. Myndigheten ska till exempel få ökade möjligheter att kontrollera om unga på särskilda ungdomshem är alkohol- eller drogpåverkade. ■

www.stat-inst.se

Läs lagrådsremissen.

Ny webbplats bara om MI

>> Motiverande intervju, MI, används inom SiS, men också inom beroendevården, primärvården, hälso- och sjukvården, kriminalvården och socialtjänsten. Metodens syfte är att öka den inre motivationen till en förändring genom att utforska ambivalensen, alltså skälen för och emot.

Statens folkhälsoinstitut vill göra kunskapen om MI mer lättillgänglig genom en ny webbplats. Där finns bland annat en manual. ■

www.stat-inst.se

Besök webbplatsen.

Kunskap om vardagsjuridik får självförtroendet att växa

Sofia vill gå en make up-utbildning efter tiden på Rebecka. Tack vare juristen Catherina Koninska Isacson vet hon att det finns stipendier att söka.

> – Jag ser ju att ni brinner. Kom på vad ni vill söka för utbildning och försök hitta ett stipendium som passar.

Var fjortonde dag kommer Catherina Koninska Isacson till LVU-hemmet Rebecka på Färingsö utanför Stockholm för att prata vardagsjuridik, och den här dagen är ämnet stipendier och fonder. Sofia, Petra och ytterligare några av flickorna lyssnar och ställer frågor. Snart inser de att det finns en skatt att ösa ur för den som har fantasi och tålamod. Internet är bästa redskapet för att hitta den.

– Blir man skyldig att betala tillbaka pengarna, undrar Sofia och får ett tydligt nej till svar.

Med begrepp som ”stiftare” och ”juridisk person” för Catherina Koninska Isacson in flickorna i en värld som de tidigare bara snuddat vid i sammanhang som inte varit särskilt positiva.

Några har skulder, andra har krockat med juridiken i sina möten med socialtjänsten.

Lektionen är den femte sedan Catherina Koninska Isacson började komma till Rebecka i vintras. De tidigare träffarna har kretsat kring arbete, bostad och skulder. Flickorna har fått lära sig både om rättigheter och om skyldigheter. Självkänsla och självförtroende har vuxit i takt med nya kunskaper.

– Vi får komma med förslag om vad Catherina ska ta upp. Det är bra, då blir

Arbetar ideellt. En gång i månaden kommer Catherina Koninska Isacson till LVU-hemmet Rebecka och pratar vardagsjuridik.

Foto: Ann-Sofi Rosenkvist

man mer intresserad, säger Petra.

Catherina Koninska Isacson arbetar ideellt för Stadsmissionen i Göteborg sedan åtta år. Nu har hon flyttat därifrån men är ändå på plats en gång i månaden och bistår med juridiska kunskaper. Hon var också med och startade tidningen Faktum, göteborgarnas motsvarighet till Situation Stockholm.

För fem år sedan tog hon kontakt med Statens institutionsstyrelse för att höra

om inte SiS borde satsa på juridisk rådgivning för ungdomar och vuxna klienter.

Den gången blev det inget napp, men när SiS gick med i EU-projektet Outstanding blev vardagsjuridik en naturlig pusselbit.

Begrepp som personlig coach, motivation och ömsesidig respekt dyker ofta upp när Catherina Koninska Isacson berättar om sitt arbete. Hon försöker samtidigt få flickorna att byta perspektiv, som när hon förklarar hur bankväsendet fungerar:

– När ni sätter in pengar på banken är det i själva verket banken som lånar pengarna av er. De ska vara tacksamma mot er, inte tvärtom.

Sofia nickar och skriver något i sin anteckningsbok.

Många ungdomar på SiS institutioner har problem med skulder. Flera har fått brev från inkassoföretag och myndigheter, brev som är svåra att förstå.

– Ett av mina mål är att visa att juridiken finns överallt. Ibland förutsätter juridik att alla människor känner till den, men de som verkligen behöver veta vad den innebär har ofta inte tillräckliga kunskaper. Vi är alla individer med ett eget värde, ingen ska behöva lyda under socialen och vara beroende av socialbidrag, säger Catherina Koninska Isacson.

Utbildningen i vardagsjuridik är alltså en del av Outstanding, det projekt som två av SiS institutioner deltar i. En annan del är de studiebesök som flickorna på Rebecka gör med ett par veckors mellanrum. Under våren har de varit på Sveriges Radio, Bonniers (där de fick göra löpsedlar), ett konditori, en handelsträdgård och hos Hare Krishna i Stockholm. Under ett besök hos Arla fick flickorna lära sig allt om mjölkens väg från kossa till kylskåp.

Studiebesöken har sått tankar om tänkbara arbetsplatser. I kombination med en dos vardagsjuridik känns arbetsmarknaden och tillvaron efter Rebecka inte lika svår att nå som tidigare.

Torbjörn Tenfält

Fotnot: Sofia och Petra heter egentligen något annat.

www.stat-inst.se

Läs mer om Outstanding.

Läser du någon annans tidning?

Vill du ha en egen kostnadsfri prenumeration på SiStone?

Skicka eller faxa kupongen till oss:

SiStone, Box 163 63, 103 26 Stockholm. Fax 08-453 40 50.

Ja, jag vill ha en egen SiStone!

Skicka också en förteckning över de forskningsrapporter som SiS givit ut.

Namn

Utdelningsadress

Min arbetsplats (frivillig uppgift)

”Dags debattera SiS dubbla uppdrag”

Torbjörn Jonsson, avdelningsföreståndare på Bärby ungdomshem i Uppsala, tycker att säkerheten inom LSU betonas för mycket. Det är minst lika viktigt att satsa på personal, etik och utbildning.

>> Efter några års betraktande av verkställigheten slutan ungdomsvård kan man konstatera att de politiska vindarna, och därmed riktlinjerna, kring våra ungdomar blir allt bistrare.

Det är svårare att få gehör för permissioner, eller för diskussioner om staketbyggen och skärpta säkerhetsrutiner. På gemensamma konferensdagar har säkerheten fått en allt tydligare roll medan verkställighetens innehåll har fått stå tillbaka. Detta är en nödvändig utveckling, men till vilket pris?

Jag är långt ifrån någon fiende av säkerhetsrutiner, och ser behovet av tydlighet kring att LSU är en verkställighet som innebär ett stort ansvar gentemot samhället och brottsoffer. Det är vi som professionella som ska se till att den genomförs på ett rättssäkert sätt.

Ett av våra främsta uppdrag är att se till att våra intagna ungdomar håller sig på plats och inte avviker. En förutsättning för det är givetvis goda rutiner gällande teknisk säkerhet, riskbedömningar och individuella krav. Men den dynamiska säkerheten är också viktig och borde få större plats i diskussionen än idag. I stället för att satsa resurser på personal, deras utbildning och etik byggs staket för miljoner. Samtidigt som vi ska se till att våra dömda ungdomar håller sig bakom lås och bom, har vi som uppdrag att rehabilitera dem, minska återfallsrisken och underlätta övergången till ett liv i frihet.

Dessa två uppdrag (vakt och vård) krockar, och en stor del av vårt dagliga arbete som anställda inom SiS handlar om att väga dessa viktiga uppdrag mot varandra och finna en för samhället acceptabel nivå. Den dagen då det ena uppdraget får för hög prioritet påverkas det andra negativt.

Vår rädsla för allmänhetens och medias granskande gör att vi hamnar i försvarsställning. Det sker på våra ungdomars bekostnad. För att kunna bedriva en modern ungdomsvård och fullfölja vårt rehabiliterande uppdrag måste vi våga ta de risker som krävs med att ha ungdomarna i friare former. Vi är i dag i stället

Dubbla uppdrag. Skribenten efterlyser en debatt om SiS dubbla uppdrag – vakta och vårda.

Foto: Lena Garnold

ofrivilliga redskap för en kortsiktighet som inte gagnar någon. Våra ungdomar kommer aldrig att få en bra start efter frigivningen om vi inte vågar utsätta dem för samhället och samhället för dem. Vår framgång baseras på hur mycket vi vågar göra, inte hur lite vi inte vågar göra.

Jag tror att det finns stor förståelse för vårt dubbla uppdrag om vi vågar vara pedagogiska och tydliga i att förklara det. Vem vågar ta debatten?

Torbjörn Jonsson
Avdelningsföreståndare
Bärby ungdomshem

Kända forskare lär ut vad som minskar återfall i brott

I höst deltar forskarna Don Andrews och Paul Gendreau i en konferens i Stockholm. Dag två, som handlar om ungdomsvård, vänder sig enbart till SiS-personal.

Den 17 och 18 september finns chansen att lyssna till två som verkligen vet ”what works”. De internationellt kända kanadensiska forskarna Don Andrews och Paul Gendreau har många års erfarenhet av brottsförebyggande behandling, och de har genom omfattade forskning, kunskapsöversikter och teoribildning bidragit till att öka kunskapen om hur återfall bland kriminella ungdomar och vuxna ska minska.

I höst föreläser de på en konferens i Stockholm under temat ”Insatser mot återfall i brott – vad fungerar, vad fungerar inte”. Konferensens första dag anordnas av Institutet för utveckling av metoder

i socialt arbete (IMS), Kriminalvården, SiS och Centrum för våldsprevention (CVP). Ett antal platser är vikta för personal från SiS, framför allt behandlare från ungdomshemmen.

Den 18 september, som vänder sig enbart till SiS-personal, är helt inriktad på ungdomsvård, medan konferensens första dag är mer översiktlig. Don Andrews och Paul Gendreau kommer bland annat att tala om förebyggande av avvikelser, etiska förhållningssätt, utbildningsnivåer hos personalgrupper och om unga med uppförandestörning. Målgruppen är institutionschefer, avdelningsföreståndare, behandlingsassistenter och psykologer. Totalt 150 platser finns, och först till kvarn gäller. ■

www.stat-inst.se

Anmäl dig och läs mer om konferensen.

Vid adressändring, skicka den nya och den gamla adressen till:

Statens institutionsstyrelse, SiS
Box 163 63
103 26 Stockholm

Upp till bevis för jämställd skola

Grundlig undersökning ska visa om eleverna i SiS skola behandlas lika. Allt från inskrivning till utskrivning ska granskas.

> Har SiS en jämställd skola som behandlar flickor och pojkar lika, eller riskerar elever att diskrimineras på grund av kön? SiS har inlett ett internt arbete för att se om skolans arbetssätt och rutiner gör skillnad på pojkar och flickor.

Sedan tidigare arbetar SiS med en satsning på jämställdhetsintegrering – att hela tiden, i all planering och behandling och i möten och beslut – agera jämställt. Två externa forskare gör under nio månader en kartläggning av vård- och behandlingsarbetet på tio särskilda ungdomshem och LVM-hem, med jämställdheten som utgångspunkt. De är med på avdelningarna och gör deltagande observationer. Under tiden gör man på SiS huvudkontor motsvarande granskning, fast med hjälp av register som ADAD och SiS klientdatasystem. Kartläggningarna ska så småningom resultera i en handlingsplan för ett kommande förändringsarbete.

Självklart ingår skolverksamheten i båda kartläggningarna, men för SiS är skolan så viktig att den är värd en egen genomlysning, förklarar Åsa Frodlund. Hon är utredningssekreterare och myndighetens samordnare när det gäller att integrera jämställdheten i SiS behandlande verksamhet.

– Vi ska tillsammans med vårt eget pedagogiska råd titta på var vi tror att vi riskerar att arbeta ojämnt i SiS skola

Jämställd eller inte. Nu hamnar SiS skola under luppen. Foto: Cecilia Mellberg

och vi ska lyfta på alla stenar, från det att ungdomarna kommer till oss tills de skrivs ut. Hur gör vi våra pedagogiska utredningar, hur engagerar vi föräldrar, i vilken grad kopplar vi in kommunala skolor och gör vi det i olika grad beroende på kön?

SiS får stöd i processen av Myndigheten för skolutveckling. Det gäller att få en gemensam grundläggande förståelse för vad jämställdhet i skolan egentligen är. – Det finns ju en ganska god kunskap om hur man riskerar att arbeta ojämnt i den vanliga skolan, men vad finns det för särskilda förutsättningar för oss? Myndigheten för skolutveckling lotsar oss genom de krav som finns på skolan och vet var risksituationerna normalt sett finns, vare sig det handlar om undervisning eller betyg, säger Åsa Frodlund.

Birgitta Hedman-Lindgren

[NYA RAPPORTER]

En kriterievalidering av brottsfrågorna i svenska ADAD-instrumentet.

AV CHRISTINA INNALA OCH DAVID SHANNON.

Rapporten är den första valideringen av ett avsnitt i ADAD-intervjun. Författarnas slutsats är att ADAD-instrumentet verkar fungera lika bra inom sin egen målpopulation (ungdomar inskrivna på särskilda ungdomshem) som andra instrument som varit föremål för valideringar har fungerat inom sina.

Det kan dock finnas problem som har med underrapportering att göra. Det aktuella urvalet innehåller nämligen en liten grupp relativt högfrekventa lagöverträdare som uppsåtligen kan ha försökt att dölja omfattningen av sin kriminalitet vid ADAD-intervjun.

Annars får man inte vara med.

Missbrukarvård och kulturens täckelse – exemplet romer.

AV GÖRAN JOHANSSON.

Forskningsrapporten handlar om hur förhållandet mellan svenskar och romer i allmänhet, och mellan svenska behandlingsinstitutioner och romska missbrukare i synnerhet, har genomgått en positiv förändring. Personal i missbrukarvården upplever inte längre romska missbrukare som ett specifikt problem. Modern missbrukarvård behandlar alla klienter olika, utifrån vars och ens behov.

På den romska sidan händer det också saker. Missbruk förekommer, men vården har fått en välkommen komplettering av utbildade romska behandlare.

www.stat-inst.se

Köp eller ladda ner rapporterna.

www.stat-inst.se

Vill du veta vad som händer? Prenumerera på det elektroniska nyhetsbrevet.

